

КОМПОНЕНТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З АДАПТИВНОГО ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДО РОБОТИ В ЦЕНТРАХ ІНВАСПОРТУ

Луцький інститут розвитку людини Університету „Україна”

В статті розглядаються компоненти підготовки майбутніх спеціалістів з адаптивного фізичного виховання до роботи в центрах інваспорту, а також проаналізовано стан і сплановано перспективу вивчення існуючих проблем в адаптивному фізичному вихованні на сучасному етапі розвитку суспільства.

Ключові слова: підготовка, спеціалісти, центри інваспорту, інваліди.

Annotation. Tomaschuk O. The components of adaptive physical training future experts training to the work in the invalid sport centers. *The components of adaptive physical training future experts training to the work in the invalid sport centers are considered in the article, the state is analyzed and existing problems studying perspective is planned in adaptive physical training on modern society development stage as well in the article.*

Key words: training, experts, invalid sports centers, persons with disabilities.

Постановка проблеми.

В Україні проживає понад два мільйони людей з вадами розвитку, які вимагають постійної уваги й підтримки. Донедавна існуванню цієї групи людей, їх проблемам і потребам, не надавалось належної уваги. Одним із значних досягнень ХХ століття є усвідомлення та наукове обґрунтування вирішальної ролі рухової активності для реабілітації людей з особливими потребами. Зусилля державних органів, науковців та практиків, спрямовані на пошук шляхів оптимального використання засобів фізичної культури та спорту для зміцнення здоров'я, досягнення необхідного рівня працездатності та адаптації неповносправних осіб у суспільстві [3].

У ст. 13 Закону України „Про фізичну культуру і спорт” зазначено, що держава спрямовує зусилля на організацію занять фізичною культурою і спортом у системі безперервної реабілітації неповносправних, включаючи й дітей з фізичними порушеннями[4]. Держава стимулює цей процес через державні та громадські організації: комітети, комісії, асоціації інвалідів, зокрема, через громадську організацію Український центр фізичної культури і спорту інвалідів „Інваспорт”.

Проблема полягає у тому, що на сьогодні в Україні не повною мірою розвинена спеціальна підготовка працівників галузі фізичного виховання неповносправних у системі вищої фізкультурної освіти. В „Інваспорті” працюють, як правило, фахівці з вищою фізкультурною освітою. Однак, зміст їх фахової підготовки недостатньо передбачає формування спеціальних вмінь та навичок з адаптивної фізичної культури і спорту. Питання оптимізації професійної підготовки фахівців з адаптивної фізичної культури в Україні, які органічно поєднують високий рівень теоретико-методичної, психолого-педагогічної, медико-біологічної, гуманітарної та спеціалізованої практичної підготовки розглянуто недостатньо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Лише в останні роки з'явилися роботи, в яких безпосередньо чи у зв'язку із вивченням інших проблем досліджуються окремі питання підготовки фахівців з адаптивної фізичної культури. Зокрема, С.П.Євсєєв (1996, 2005) розглядає особливості розвитку адаптивної фізичної культури в системі вищої професійної освіти в Росії, Т.Сколімовський, Є.Приступа, Є.Болах (2002) вивчають питання підготовки фахівців для інвалідного спорту у вищих закладах освіти Польщі, Р.В.Чудна (2002, 2003) характеризує стан і актуальні питання галузі фізичного виховання неповносправних в Україні, Т.П.Бегідова (2007) розглядає основні питання адаптивної фізичної культури, її види, організацію і особливості проведення тренувального процесу та змагань серед інвалідів різних нозологій, Р.П.Карпюк (2007, 2008) аналізує проблеми підготовки майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання в Україні та особливості професійної підготовки фахівців для галузі адаптивної фізичної культури в зарубіжних країнах і т.д. Однак, питання підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури до роботи в центрах інваспорту вивчено недостатньо.

Метою статті є з'ясування основних компонентів підготовки майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання до роботи в центрах інваспорту.

Виклад основного матеріалу.

Останніми роками в Україні склалася принципово нова політична, економічна та соціальна ситуація, що значною мірою впливає і на систему підготовки фахівців з фізичного виховання.

© Томашук О.Г., 2009

Р.П. Карпюк зауважує, що „інтеграція вітчизняної освітньої системи у світовий освітянський простір, підготовка фахівців відповідно до вимог міжнародних стандартів зумовлюють необхідність суттєвого удосконалення та трансформації процесу формування фахівців різних напрямків. Передусім це стосується закладів вищої освіти соціально-гуманітарного спрямування, які готують майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання. Складність і неоднозначність змін, які відбуваються у нашому суспільстві і системі вищої освіти сьогодні, ставлять педагога перед необхідністю ціннісного самовизначення, вимагають від нього реалізації демократичних і гуманістичних принципів в педагогічній діяльності, що зумовлює серйозні зміни у системі підготовки фахівців [2]”.

Питання ефективності підготовки педагогічних кадрів завжди були в центрі уваги на всіх етапах розвитку суспільства. Сьогодні, в час перебудови системи освіти, і, зокрема, перебудови напрямків підготовки фахівців фізичної культури, дана проблема набула особливої актуальності.

Для визначення сучасного стану підготовки спеціалістів з адаптивного фізичного виховання нами було проведено анкетування студентів вищих навчальних закладів, у якому брало участь 323 особи. Респондентами виступили 58 студентів Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, 57 студентів Волинського національного університету ім. Лесі Українки, 48 студентів Запорізького національного університету, 160 студентів Луцького інституту розвитку людини Університету “Україна”.

Результати відповідей на запитання “Чи вважаєте Ви, що дисципліни які передбачені навчальним планом дають Вам необхідний рівень знань та вмінь для майбутньої професійної діяльності з особами з обмеженими можливостями та інвалідами?” показали, що із 323 студентів вважають, що дисципліни які передбачені навчальним планом дають необхідний рівень знань та вмінь для майбутньої професійної діяльності 30,54% студентів, частково – 50,68%, не вважають – 11,75%, важко було відповідати – 7,04% студентів.

Отже, лише 30,54% респондентів вважає, що дисципліни які передбачені навчальним планом дають необхідний рівень знань та вмінь для майбутньої професійної діяльності з неповносправними особами.

Відповіді на запитання “Чи задоволені Ви наявною науково-методичною літературою, підручниками і навчальними посібниками, які необхідні Вам для професійної діяльності з метою організації й здійснення фізкультурно-оздоровчої, навчально-тренувальної та спортивно-масової роботи з особами з обмеженими функціональними можливостями та інвалідами?” розподілилися наступним чином: із 323 студентів задоволені повністю 13,53% студентів, частково – 64,75%, не задоволені – 17,54%, важко було відповідати – 4,19% студентів.

Отже, лише 13,53% опитаних респондентів були повністю задоволені наявною науково-методичною літературою, підручниками і навчальними посібниками, які необхідні для професійної діяльності з метою організації й здійснення фізкультурно-оздоровчої, навчально-тренувальної та спортивно-масової роботи з особами з обмеженими функціональними можливостями та інвалідами.

На запитання “Наскільки Ви підготовлені до організації та проведення фізкультурно-оздоровчої, навчально-тренувальної та спортивно-масової роботи серед людей з особливими потребами?” результати відповідей студентів розподілилися наступним чином: із 323 студентів вказали, що підготовлені повністю 21,30% студентів, частково – 51,82%, не підготовлені – 13,30%, важко було відповідати – 13,59% студентів (рис. 1).

Отже, на жаль, лише 21,30% опитаних респондентів вважає себе підготовленими до організації та проведення фізкультурно-оздоровчої, навчально-тренувальної та спортивно-масової роботи серед людей з особливими потребами.

Можна констатувати, що процес підготовки майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання ускладнюється тим, що адаптивна фізична культура є відносно новим поняттям у вітчизняній системі освіти та науки.

Аналіз фахової літератури та педагогічні спостереження дозволили встановити взаємозв'язок діяльності фахівця з адаптивного фізичного виховання з процесом його підготовки та станом готовності до її здійснення. Він виявляється в наступності та взаємозумовленості функцій цих педагогічних систем (підготовка виступає засобом формування готовності до діяльності, готовність є результатом і показником якості підготовки і реалізується та перевіряється у діяльності; діяльність виступає метою підготовки і водночас виконує функції її регулювання й корекції), а також у відповідності їх структурних компонентів.

При підготовці майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання до роботи в центрах інваспорту ми виділяємо мотиваційний, змістовий, діяльнісний та комунікативний компоненти, які тісно пов'язані між собою, оскільки мають єдину мету.

Проаналізуємо кожний компонент підготовки майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання до роботи в центрах інваспорту.

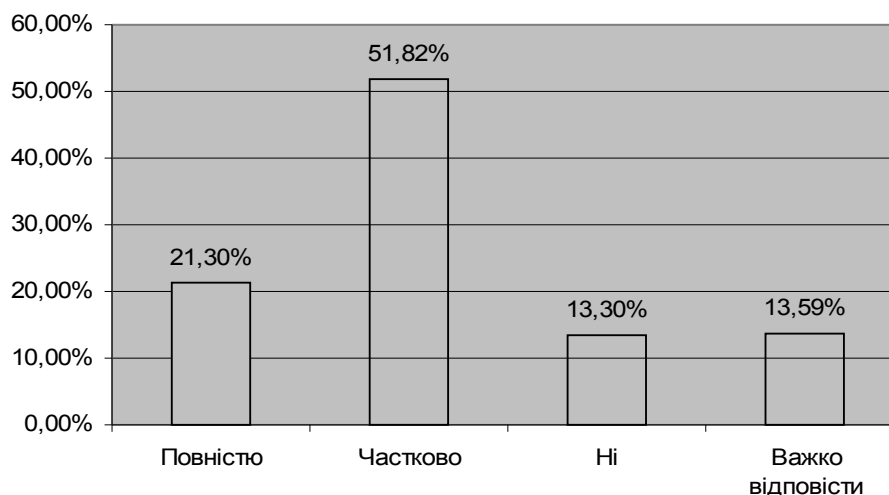

Рис. 1. Розподіл опитаних респондентів щодо підготовленості до організації та проведення фізкультурно-оздоровчої, навчально-тренувальної та спортивно-масової роботи серед людей з особливими потребами

Мотиваційний компонент.

При обґрунтуванні цього компоненту ми опиралися на те, що будь-яка діяльність людини викликана певними мотивами.

Підготовка майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання до роботи в центрах інваспорту нами розглядається як формування особистої мотиваційної налаштованості студентів на таку діяльність, яка може здійснюватися: у сфері адаптивного фізичного виховання, адаптивного спорту, фізичної реабілітації; з людьми будь-якого віку, різних груп і категорій інвалідності; з вадами слуху, зору, інтелекту, опорно-рухового апарату; у різних ланках фізкультурного руху інвалідів: у дошкільних установах, спеціальних школах-інтернатах, лікувальних установах, спортивних клубах, збірних командах з різних видів спорту.

Підготовка до подолання труднощів в організації фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи з неповносправними виступає одним із критеріїв мотиваційного компоненту підготовки майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання до роботи в центрах інваспорту.

Майбутній фахівець у процесі професійної діяльності з застосуванням нових форм, методів та засобів адаптивної фізичної культури повинен постійно самовдосконалюватись та підвищувати рівень своєї педагогічної майстерності. Фахівець, який велику увагу приділяє самовдосконаленню, систематично звертається до різних джерел інформації, спілкується зі своїми колегами, вивчає педагогічний досвід є творчою особистістю, діяльність якої приречена на успіх. Тому одним із основних завдань підготовки майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання до роботи в центрах інваспорту є формування підґрунтя для подальшої самореалізації та самовдосконалення, що виступає наступним критерієм мотиваційного компоненту підготовки до цієї діяльності.

Змістовий компонент.

Для успішної реалізації знань, умінь та навиків з адаптивної фізичної культури в майбутній професійній діяльності студенти повинні розуміти їх суть.

Змістовий компонент підготовки майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання до роботи в центрах інваспорту передбачає засвоєння відповідних теоретичних та методичних знань. Він розкриває сутність мети і завдань, принципів, засобів, методів та форм адаптивної фізичної культури, матеріально-технічного забезпечення та лікарсько-педагогічного контролю, можливості застосування цих знань фахівцем з адаптивного фізичного виховання у професійній діяльності.

Одним із критеріїв змістового компоненту підготовки майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання до роботи в центрах інваспорту ми вважаємо повноту знань засобів, форм та методів адаптивної фізичної культури. Основними напрямками застосування їх фахівцем є такі: підготовка та проведення фізкультурно-оздоровчих занять, тренувань, уроків, рекреаційних заходів, змагань; ведення журналів, щоденника, забезпечення організаційно-методичного комплексу роботи з неповносправними.

Діяльнісний компонент.

У структурі професійної підготовки майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання до роботи в центрах інваспорту найважливіша роль відводиться діяльнісному компоненту підготовки. Сформовані теоретичні знання з адаптивної фізичної культури є лише основою для формування професійної готовності фахівців з адаптивного фізичного виховання до роботи в центрах інваспорту. Показником цієї готовності є вміння. Тому діяльнісний компонент підготовки повинен виявити ступінь засвоєння студентами знань засобів, форм, методів адаптивної фізичної культури та сформувати в них професійні вміння застосовувати такі знання на практиці.

Як зазначають М.Дяченко та Л.Кандибович, кожен студент повинен вміти правильно застосовувати теоретичні і практичні знання в умовах виконання задач професійної діяльності [1, с. 127].

У роботі з людьми з особливими портебами роль фахівця і його набутих вмінь надто велика. Це пов'язано як з обмеженим колом спілкування людини зі стійкими вадами, так і зі значущістю процесів навчання й адаптації у житті інваліда. Проаналізувавши структуру професійних вмінь, необхідних майбутнім фахівцям з адаптивного фізичного виховання до роботи в центрах інваспорту, ми виділили наступні критерії сформованості діяльнісного компоненту підготовки: вміння планувати; визначити мету навчальної програми і цілей учня; вміння прогнозувати з урахуванням комплексу показників, позитивних і негативних факторів, потреб у ресурсах (помічники, фінансування, матеріально-технічне та науково-методичне забезпечення); вміння визначити пріоритети, кінцевий результат, критерії оцінки, системи контролю; програмувати основні етапи навчального процесу.

Комунікативний компонент.

В умовах демократизації суспільного життя актуальною постає проблема формування комунікативної компетентності випускників вищих навчальних закладів, усвідомлення ними сутності і закономірності спілкування, оволодіння комунікативними уміннями, які відкривають нові можливості у розв'язанні проблем їх професійної підготовки.

Ю.І.Рись, В.Є.Степанов та В.П.Ступницький зазначають, що комунікація – це завжди процес двостороннього обміну інформацією, яка веде до взаєморозуміння. Якщо не досягається взаєморозуміння, то комунікація не відбулася [5, с. 166-167].

За Т.В.Семигіною та І.М.Григою найпростіша модель процесу комунікації має принаймні три елементи: відправник, тобто той, хто є джерелом інформації; повідомлення, тобто та інформація, що її передають; одержувач, тобто той, кому цю інформацію передано [6, с.147].

В адаптивному фізичному вихованні викладачеві необхідно мати сильний характер: твердість, витримку, терпіння, вміння задовольнятися невеликими успіхами, стриманість у прояві емоцій, у рухах і поведінці. Велике виховне значення мають зразкова поведінка, справедливе безпристрасне ставлення до усіх членів колективу. В адаптивному фізичному вихованні абсолютно неприпустиме висміювання будь-чиєї слабкості та резонерство з боку викладача. Важливо імпонувати дітям і керувати ними. Це можливо у разі захоплення своєю працею і вмінні ділитися цим захопленням.

Результати теоретичного аналізу проблеми доводять, що професійна підготовка майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання до роботи в центрах інваспорту представляє цілісну взаємодію всіх чотирьох компонентів: мотиваційного, змістового, діяльнісного та комунікативного. З вищесказаного можна зробити **висновок**, що загальна технологічна система професійної підготовки майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання до роботи в центрах інваспорту повинна відображати взаємодію теоретичної і практичної підготовки в поєднанні з пізнавальною та самостійною роботою, а завдяки створеним педагогічним умовам сприяти формуванню професіоналізму майбутніх фахівців.

Підготовка майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання до роботи в центрах інваспорту повинна здійснюватися з урахуванням змісту їх діяльності, тому **перспективи дослідження** вбачаємо в розробці та впровадженні в навчальний процес форм і методів навчання для засвоєння майбутніми фахівцями відповідних знань, умінь та навичок з адаптивної фізичної культури щодо проведення фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи в центрах інваспорту.

Література

1. Дьяченко М.И. Психология высшей школы / М.И.Дьяченко Л.А.Кандыбович. – Минск: Изд-во БГУ, 1981. – 383 с.
2. Карпюк Р. П. Формування педагогічної позиції майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання у процесі фахової підготовки / Р. П. Карпюк // Педагогічний процес: теорія і практика: [зб. наукових праць] / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України; Благодійний фонд імені Антона Макаренка. – К. : Вид-во ІНТЕРТЕХНОДРУК, 2007. – С. 79-90. – Вип. 3.
3. Когут І. Роль держави у розвитку фізичної культури та спорту осіб з особливими потребами // Оздоровча і спортивна робота з неповносправними: [зб. наук. статей з проблем фізичного виховання і

- спорту та фізичної реабілітації неповносправних] / Держ. комітет України з питань фіз. к-ри та спорту; Нац. комітет спорту інвалідів України [та ін.]. – Львів: “Ахіл”, 2003. – С. 50-54. – Вип.1.
4. Про фізичну культуру і спорт. Закон України. – К., 1993. – 24 с.
 5. Рысь Ю. И. Психология и педагогика: Учеб. пособ. для студ. вузов / Рысь Ю. И., Степанов В. Е., Ступницкий В. П. – М.: Академический Проект; Изд-во научно-образов. лит-ры РЭА; Екатеринбург: Делов. книга, 1999. – 308 с.
 6. Соціальна робота: В 3 ч. – К.: Вид. дім “Кієво-Могилянська академія”, 2004. – Ч. 2: Теорії та методи соціальної роботи / За ред. Т.В.Семигіної, І.М.Григи. – 224 с.

Надійшла до редакції 12.02.2009 р.